

การสำรวจสังคมวัฒนธรรมในคัมภีร์ลิงคปุราณะ Linga Purana : A Socio-cultural Survey

सानิตย์ สีนาค*
Sanit Sinak*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเชิงสำรวจคัมภีร์ลิงคปุราณะในประเด็นที่เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมโดยภาพรวมอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ลิงคปุราณะโดยละเอียดในประเด็นที่เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมหรือประเด็นอื่น ๆ ต่อไป การศึกษาพบว่า ประเด็นที่เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏในลิงคปุราณะ มีดังต่อไปนี้ 1) ปรัชญา 2) ภูมิศาสตร์สันฐานโลกโบราณ 3) ศาสนาหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา 4) หลักธรรมที่สำคัญ และ 5) หลักโยคะ

คำสำคัญ : ลิงคปุราณะ, ปุราณะ, สังคมวัฒนธรรม, การสำรวจ

Abstract

The objective of the current article is to briefly survey and study of the socio-cultural aspects in the lingapurana for further critical study in another aspect of the Lingapurana such as language or geography etc. The results of survey found that in the Lingapurana there are socio-cultural aspects such as 1) philosophy 2) the geography of ancient planet 3) religion or holy places 4) major principle and 5) yoga system

Keywords : Linga purana, Purana, Socio-culture, A Survey

บทนำ

สังคมวัฒนธรรม (Socio-culture) ของอารยันโบราณที่บันทึกอยู่ในคัมภีร์ปุราณะมีความหลากหลายและสอดแทรกอยู่ระหว่างเรื่องเล่าแสดงความกล้าหาญของวีรบุรุษประจำพื้นถิ่นต่าง ๆ ทั้งยังมีความหมายครอบคลุมไปถึงวิถีชีวิตซึ่งมีทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมเป็นสิ่งที่จับต้องมองเห็นได้ วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมจะปรากฏในรูปของวัตถุส่วน วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมคือพฤติกรรมและที่จับต้องหรือยากที่จะมองเห็นได้ในทันที ได้แก่ความรู้สึก คุณค่า ปรัชญา ความเชื่อ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งทั้ง 2 ส่วนจะประกอบอยู่ในวิถีชีวิตของคนในสังคม

สังคมไทยรับอิทธิพลจากวรรณคดีปุราณะของอินเดียมาเป็นเวลานานนับศตวรรษ รวมทั้งแนวความคิดสำคัญทางศาสนา ปรัชญา ศาสตร์สาขาต่าง ๆ ซึ่งได้นำมาประยุกต์ให้เข้ากับความเป็นอยู่ คติความเชื่อ วัฒนธรรม สังคม ได้อย่างกลมกลืนมาตลอด

*อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

*Lecturer of Thai Program, Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสำรวจโดยภาพรวมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมวัฒนธรรม (Socio-culture) ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ลึงคปุราณะ ทั้งนี้ จะนำเสนอภาพรวมของคัมภีร์ปุราณะอย่างย่อ เพื่อให้เห็นความสำคัญของคัมภีร์และเนื้อหาที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ประเภทปุราณะทั้ง 18 คัมภีร์ นอกจากนี้แล้ว การศึกษาในบทความนี้ก็เพื่อจะได้เป็นแนวทางเพื่อการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมวัฒนธรรม ที่ปรากฏในคัมภีร์ลึงคปุราณะโดยละเอียดในโอกาสต่อไป

คัมภีร์ปุราณะ

คัมภีร์ปุราณะเป็นวรรณกรรมประเภทอิติहाส คือเป็นการเล่าเรื่องความกล้าหาญของวีรบุรุษ ภายหลังจากจึงมีการแต่งเติมตำนานท้องถิ่น นิทาน เรื่องเล่าปรัมปรา กลายเป็นที่รวมของศาสตร์ต่าง ๆ มากมาย ซึ่งตามศัพท์ ปุราณะ หมายถึง เก่าแก่ หรือ โบราณ แต่เมื่อใช้เป็นศัพท์เฉพาะในทางวรรณกรรมสันสกฤต จะหมายถึง วรรณกรรมที่รวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ ที่สืบทอดต่อกันมาแต่โบราณกาล อันรวมถึงตำนาน ที่ปรากฏในวรรณกรรมสมัยพระเวทด้วย ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตำนาน เทพปกรณัม หรือเรื่องเล่าแสดงความกล้าหาญของวีรบุรุษ ในวัฒนธรรมอินเดีย-อารยันถือว่าปุราณะเป็นวรรณกรรม ทางศาสนาที่มีเนื้อหาทางโลกสอดแทรกอยู่ด้วยและมีความสำคัญเป็นระดับสองรองจากวรรณกรรม พระเวท กล่าวคือ ปุราณะเป็นส่วนที่เพิ่มเติมนอกเหนือไปจากคัมภีร์พระเวท ปุราณะมีจุดประสงค์ เพื่อสั่งสอนสตรีและวรรณะศูทรที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาพระเวท จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่ เปิดโอกาสทางศาสนาให้กับสตรีและวรรณะอื่นที่ไม่ได้ศึกษาระเวท นอกจากนี้วัตถุประสงค์สำคัญอีก ประการหนึ่งก็เพื่อยกย่องเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งในจำนวน 3 องค์ของศาสนาฮินดู ได้แก่ พระพร หมา พระวิษณุ และพระศิวะ

ผู้แต่งปุราณะทั้งหมดคือพวกสุตะ (ผู้แต่งกลอนและร้องเพลง) ได้แต่งให้บางปุราณะมีผู้เล่าหรือ อธิบาย และมีผู้ฟังการเล่าหรืออธิบายด้วย และว่า ผู้รวบรวมปุราณะทั้งหมดนั้นคือ ฤๅษียาส ส่วนผู้เล่า ปุราณะทั้งหมดที่ทำให้ปุราณะทั้งปวงตกทอดมาถึงยุคปัจจุบันนี้ได้ คือ โลมหารชณะ หรือ ลูกของเขาซึ่ง มีชื่อว่า อุครศรวส โดยได้เล่าให้ เสานกฟัง ในโอกาสประกอบบัพยัญคือการบูชาที่ป่าโนมิชะ บนฝั่งแม่น้ำ โคมตี อยู่ห่างจากเมืองลัคเนา 45 ไมล์ (จำลอง สารพัตนิก2530 : 57)

พจนานุกรมอมรโกศะของอมรสิงห (1998: 31) ผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 10 หรือ 13 ได้ให้คำจำกัดความของวรรณคดีปุราณะว่า “...*ปุราณํ ปญจลक्षणम्*” มีความหมายว่า “ปุราณะคือสิ่ง ซึ่งมีลักษณะห้าประการ” กล่าวคือจะต้องประกอบด้วยเรื่องราว 5 ประการดังต่อไปนี้

- 1) **สฤค** กล่าวถึงการสร้างโลกในสมัยต่าง ๆ
- 2) **ปรตีสฤค** กล่าวถึงการสร้างโลกขึ้นใหม่อีกครั้งภายหลังประลัย (ทำลาย) ของเทพเจ้า
- 3) **วศ** กล่าวถึงวงศ์เทพเจ้าต่าง ๆ
- 4) **มนวบุตราณิ** กล่าวถึงยุคต่าง ๆ ของพระมนู ผู้เป็นต้นกำเนิดของมวลมนุษย

5) **วิชาอนุจาริต** กล่าวถึงวงศ์แห่งพระราชาทิ้งหลาย

ข้อความภาษาสันสกฤตว่า

*ยตุ ปญจลักษณํ ตตุ ปุราณมฺจุยเต
สรคฺคจฺ ปฺรติสรคฺคจฺ วิโค มนฺวณฺตราณิ จ /
วิคฺยานุจฺริตี ไจว ปุราณํ ปญจลักษณมฺ //*

“สิ่งที่ประกอบด้วยลักษณะห้าประการ เรียกว่า ปุราณะ ปุราณะมี 5 ลักษณะ คือการสร้างโลก การสร้างโลกขึ้นใหม่หลังประลัย วงศ์ของเทวดา ยุคต่าง ๆ ของพระมนู และวงศ์แห่งพระราชาทิ้งหลาย” (อมรสิงห, 1998: 31, หรือ มตสยปุราณ. 53.65)

ปุราณะเป็นคัมภีร์ที่มีอิทธิพลอย่างใกล้ชิดต่อชาวฮินดูทั้งทางโลกและทางธรรมเพราะเหตุว่าได้รับคามนิยมนับถือกันมาก ก็เพราะว่า มีการสอนกันอย่างแพร่หลายและสามารถเข้าถึงได้ทุกชนชั้น คัมภีร์วายุปุราณ (1.200-201) กล่าวถึงความสำคัญของคัมภีร์ปุราณไว้ดังนี้

*โย วิทฺยาจฺ จตุโร เวทานุ สางฺโคปนิชฺโท ทฺวิชะ /
น เจตฺ ปุราณํ สฺวิทฺยานุ ไนว สฺ สฺยาทฺ วิจฺกษณะ //*
*อิติหาสฺปุราณภฺยาม เวทํ สมฺปฺวฤหเยตฺ /
พิภคฺตยลฺปฺครฺตาทฺ เวโท มามยํ ปฺราหฺริษฺยติ //*

“พราหมณ์ซึ่งอาจจะรู้พระเวททั้ง 4 พร้อมทั้งเวทางคและอุปนิษัท แต่ถ้าไม่รู้ปุราณะก็อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นพราหมณ์ที่เก่ง บุคคลควรทำให้ความรู้ในพระเวทมีความมั่นคงโดยอาศัยคัมภีร์ อิติहाสและปุราณะ พระเวทกลัวคนที่มีรูปร่างน้อย เพราะคิดว่า คนคนนั้นจะทำร้ายให้ตัวเจ็บปวด” (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2532: 80)

การกำหนดอายุของคัมภีร์ปุราณะอาจมีความเก่าแก่ย้อนหลังไปถึงวรรณกรรมสมัยพระเวท เพราะนิทานจำนวนมากซึ่งมีอยู่ในบทสวดของคัมภีร์ฤคเวทและคัมภีร์พราหมณะต่าง ๆ ได้ถูกนำมาเล่าใหม่ในคัมภีร์ปุราณะ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องยากที่จะกำหนดเวลาในการประพันธ์ลงไปให้ชัดเจนได้ แต่ก็เชื่อกันว่าปุราณะน่าจะมิได้มีต้นตอขึ้นเพียงอย่างเดียวกับมหากาพย์มหากาพย์มหากาพย์และรามายณะ เพราะมหากาพย์ได้กล่าวถึงคัมภีร์ปุราณะซึ่งย่อมแสดงให้เห็นว่าปุราณะนั้นเป็นคัมภีร์ที่มีมาก่อนที่มหากาพย์จะได้รับการประพันธ์อย่างเสร็จสมบูรณ์ อีกทั้งคัมภีร์มีลึทธิปัญหาซึ่งเชื่อกันว่าเกิดขึ้นในช่วง 300 ปีก่อนคริสต์ศักราช ก็มีการอ้างถึงปุราณะไว้ด้วย (สุภาพร พลายนเล็ก, 2557: 19)

ในการกำหนดอายุของคัมภีร์ปุราณะนี้ ผู้เขียนมีความเห็นพ้องกับศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จำลอง สารพัดนึก (2530: 57) ที่กำหนดอายุของคัมภีร์ปุราณะทั้งหลายนั้นโดยการใช้การประมาณว่าอยู่ในช่วง พ.ศ. 343 ถึง พ.ศ. 1043 ทั้งนี้ เพราะเมื่อพิจารณาเรื่องราวที่ปรากฏในคัมภีร์ปุราณะแล้ว มีทั้งเรื่องราวที่เก่าแก่และสมัยใหม่รวมอยู่ด้วย ทั้งนี้อาจจะเป็นด้วยการรวบรวมในหลายยุคหลายสมัยด้วยกันซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยทั่วไปในวรรณคดีของอารยันตั้งแต่คัมภีร์พระเวทเรื่อยมา

ประเภทของคัมภีร์ปุราณะ

คัมภีร์ปุราณะมี 2 ประเภท คือ แต่ละประเภทมีจำนวน 18 คัมภีร์

1. มหาปุราณะ

มหาปุราณะ เป็นคัมภีร์ปุราณะสำคัญ ได้แก่ พรหมปุราณะ, ปทมปุราณะ, วิษณุปุราณะ, วายุปุราณะ, ภาควตปุราณะ, นารทียปุราณะ, มารุกณเฑยปุราณะ, อคฺนิปุราณะ, ภาวิษยปุราณะ, พรหมไวรุตปุราณะ, วราหปุราณะ, ลิงคปุราณะ, สกนทปุราณะ, วามนปุราณะ, กุรมปุราณะ, มตสยปุราณะ, ครุฑปุราณะ และพรหมานุชปุราณะ

คัมภีร์เทวีภาควตปุราณะแสดงรายชื่อคัมภีร์มหาปุราณะไว้ในโคลกเดียวเพื่อง่ายต่อการจดจำชื่อคัมภีร์ปุราณะ โดยนำอักษรตัวต้นของปุราณะนั้น ๆ มาร้อยเรียงเข้าด้วยกัน ความว่า

มทวย ภทวย ไจว พรตฺรย วจตุษฺรยม /

อนาปฺลิกฺกุสฺถานิ ปุราณานิ ปรจกฺษเต// (1.3)

แปลว่า “ม” มี 2 (मतสย, มารุกณเฑย) “ภ” มี 2 (ภาวิษย, ภาควต) “พร” มี 3 (พรหมานุช, พรหม, พรหมไวรุต) “ว” มี 4 (วิษณุ, วายุ, วราห, วามน) “อ” (อคฺนิ) “นา” (นารทีย) “ป” (ปทม) “ล” (ลิงค) “ค” (ครุฑ) “กุ” (กุรม) “สก” (สกนธ)

2. อุปปุราณะ

อุปปุราณะ คือ เป็นปุราณะที่มีความสำคัญระดับรองจากมหาปุราณะ ทั้ง 18 คัมภีร์นั้น อุปปุราณะมีจำนวน 18 เช่นกัน แต่งขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับความประสงค์ของลัทธิในกายประจำถิ่นและความต้องการด้านศาสนาของลัทธิในกายที่แยกออกไป กล่าวกันว่าอุปปุราณะเป็นภาคผนวกหรือส่วนเพิ่มเติมของปุราณะ (จำลอง สารพัตนิก, 2530 : 57) ได้แก่ สนตกุมาร, นรสิงห, นารทีย, ศิว, ทูรวาส, กปิล, มานว, เอาศนส, วารุณ, กาลิกา, ศามพ, นนทิ, เสาร, ปาราศร, อาทิตย, มาเทศวร, ภารคว, วาศิษจ

แต่ เอช เอช วิลสัน (H. H. Wilson) ได้ศึกษาคัมภีร์ปุราณะโดยละเอียดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คัมภีร์วิษณุปุราณะและมีการกำหนดรายชื่ออุปปุราณะแตกต่างกันไปบ้างเล็กน้อย คือ สนตกุมาร, นรสิงห, นนทิ, ศิวธรรม, ทูรวาส, ภาวิษย, กปิล, มานว, เอาศนส, พรหมานุช, วารุณ, กาลิกา, มาเทศวร, ศามพ, เสาร, ปาราศร, ภาควต, เการม

ถึงอย่างนั้น รายชื่อคัมภีร์มหาปุราณะและอุปปุราณะเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันก็ไม่มีเล่มใดที่มีเนื้อหาครบถ้วนตามข้อกำหนดที่กล่าวไว้ในคำจำกัดความของคัมภีร์ปุราณะ

ในทางเนื้อหาแล้ว คัมภีร์มหาปุราณะทั้งหมดประกอบด้วยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าของฮินดู ทั้ง 3 องค์ คือ พระพรหมา ผู้สร้าง พระวิษณุ ผู้รักษา และ พระศิวะ ผู้ทำลาย โดยแต่ละคัมภีร์จะให้ความสำคัญแก่เทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งโดยเฉพาะตามนิกายที่นับถือ กรณีนี้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อพิจารณาข้อความในคัมภีร์ปทมปุราณะ อุตตรชัณท์ (236.18-21) ที่ได้แสดงการจัดกลุ่มคัมภีร์มหาปุราณะออกเป็น 3 กลุ่มตามหลักคุณะ (guna) อันได้แก่ ราชส (rajas) สตตว (sattva) และตมส (tamas) ดังนี้

1. กลุ่ม ราชสปุราณะ (Rājasa Purāṇa) คือปุราณะที่เกี่ยวข้องกับพระพรหม ผู้สร้างโลก ได้แก่ พรหมปุราณะ (Brahma Purāṇa) พรหมานन्दปุราณะ (Brahmāṇḍa Purāṇa) พรหมไววาร์ตปุราณะ (Brahma Vaivarta Purāṇa) มาร์กण्डะยปุราณะ (Mārkaṇḍeya Purāṇa) ภวิษฺยปุราณะ (Bhaviṣya Purāṇa) และวามนปุราณะ (Vāmana Purāṇa)

2. กลุ่ม สาทตวิกปุราณะ (Sāttvika Purāṇa) คือปุราณะที่เกี่ยวข้องกับพระวิษณุ ผู้รักษา/คุ้มครองโลก ได้แก่ วิษณุปุราณะ (Viṣṇu Purāṇa) ภาคเวตปุราณะ (Bhāgavata Purāṇa) นารทียปุราณะ (Nāradiya Purāṇa) ครุฑปุราณะ (Garuḍa Purāṇa) ปทมปุราณะ (Padma Purāṇa) และวราหปุราณะ (Varāha Purāṇa)

3. กลุ่ม ตามสปุราณะ (Tāmasa Purāṇa) คือปุราณะที่เกี่ยวข้องกับพระศิวะ ผู้ทำลายล้าง ได้แก่ ศิวปุราณะ (Śiva Purāṇa) ลิงคปุราณะ (Linga Purāṇa) สกนปุราณะ (Skanda Purāṇa) อคินิปุราณะ (Agni Purāṇa) มตสยปุราณะ (Matsya Purāṇa) และกูรัมปุราณะ (Gūrama Purāṇa)

คัมภีร์ลิงคปุราณะ

คัมภีร์ลิงคปุราณะ เป็นมหาปุราณะ จัดอยู่ในกลุ่ม ตามสปุราณะ ซึ่งเป็นกลุ่มคัมภีร์ที่ยกย่องสรรเสริญหรือให้ความสำคัญพระศิวะมากกว่าเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ตามที่กล่าวอ้างและเล่าไว้ในคัมภีร์วิษณุปุราณะ (III.6) และตามการจัดกลุ่มของคัมภีร์ปทมปุราณะข้างต้น

คัมภีร์ลิงคปุราณะแต่งโดยฤๅษีฤๅษณะ ไทวปายณะ วยาสะ เมื่อตอนเริ่มต้นทวาปรยุค เนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงการบูชาพระศิวเทพเจ้า โดยเฉพาะในรูปของลิงคะ (Linga) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ศิวลึงค์ นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงการอวตารของพระศิวะด้วย

เนื้อหาของคัมภีร์ลิงคปุราณะแบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ (1) ภาคแรกซึ่งมีเนื้อหายาวกว่า เรียกว่า “ปุรวภาค” ประกอบด้วยบทย่อยอีกจำนวน 108 บท (2) ภาคหลังมีเนื้อหาสั้นกว่าภาคแรก เรียกว่า “อุตตรภาค” แบ่งเป็นบทย่อยได้อีกจำนวน 55 บท เนื้อหาทั้งหมดใช้วิธีการเล่าเรื่องเทพปกรณัม (myths) ตำนาน (legends) หรือเกร็ดประวัติต่าง ๆ (anecdotes) อธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับกำเนิดและวิวัฒนาการของลิงคะ มีตำนานและเรื่องเล่าในเรื่องเดียวแต่แตกต่างกันหลายเหตุการณ์ นอกจากนั้น ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมและการบูชาพระศิวเทพเจ้า และผลที่จะได้รับจากการบูชาอย่างถูกต้องตามหลักและวิธีการ

สังคมวัฒนธรรมในคัมภีร์ลิงคปุราณะ

การศึกษาเชิงสำรวจเบื้องต้นในภาพกว้างของคัมภีร์ พบว่า นอกจากเทพปกรณัม ตำนานวีรบุรุษ หรือเกร็ดประวัติต่าง ๆ ซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนใหญ่แล้ว คัมภีร์ลิงคปุราณะยังกล่าวถึงศาสตร์อันว่าด้วยความรู้ประเภทอื่น ๆ วิทยาการทางโลก และจักรวาลวิทยาอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งบทความนี้มีวัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจและนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม (Socio-culture) ที่ปรากฏในลึงคปุราณะเท่านั้น แม้ว่าจะมีประเด็นอื่น ให้ศึกษาดูด้วยก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนได้ใช้ต้นฉบับทั้งภาษาสันสกฤตและภาษาอังกฤษประกอบไปด้วย

ปรัชญาและความเชื่อทางศาสนา

วรรณกรรมปุราณะเป็นเรื่องของศาสนาฮินดูโดยตัวของคัมภีร์อยู่แล้ว เพราะเป็นการบันทึกตำนานความเชื่อหรือเรื่องราวของเทพเจ้าต่าง ๆ ลึงคปุราณะก็เช่นเดียวกับปุราณะอื่น ๆ ตัวอย่างเช่นในบทที่ 70 (Linga I.70.2 -10) ได้กล่าวถึงปรัชญาสาขาย ซึ่งมีความสอนทางปรัชญานั้นเรื่องปุรุชะ (ปุรุช) และประกฤติ (ปรกฤติ) ว่าเป็นมูลเหตุของสรรพสิ่งทั้งปวงในโลก ขอยกข้อความภาษาสันสกฤตและต่อด้วยแปลดังต่อไปนี้

มเหศวโร महात्वा प्रकृतेः पुरुषस्य ज
प्रत्वे लीति ते त्वा प्रमात्मा मुनीश्वरा
व्यक्तं ज्ञेयवत्समात्मात्कारणं प्रम
प्रधानं भृगुतिศजेति यथाहृतत्त्वजित्का
र्चवर्मरौश्रीनि कपत्सप्रस्वीरचित्
อหรี ฐฐวมกษยย์ นิตย สวาत्मनยวสฤติ
ชคทโยนี มหาภูต ปรี พรหม สนาตนม
วิครหะ สรวฤตानามीश्वराชญาปรโจทิต
อนาทยัตมช สุกษม ตรีकुณ प्रभावयय
อปรกาศมิวิชเยย พรหมาคเร สมวรัต

คู่ก่อนพระมุณีผู้เป็นใหญ่ พระมเหศวร ผู้มหาเทพ ทรงเป็นท้าวผู้ปรมาตมา สถิตอยู่ในที่เหนือกว่าประกฤติและปุรุชะ

สาเหตุอันไม่แสดงอันสูงสุดมีขึ้นจากเทพผู้ยิ่งใหญ่ นั้น นักคิดเรื่องลึงนั้นทั้งหลายกล่าวว่า คือประธาน และ ประกฤติ

ซึ่งไร้กลิ่น สี รส ปราศจากเสียงและสัมผัส ไม่ชรา ตึงมัน ไม่เสื่อม สถิตอยู่ในอาตมัน เป็นนิตย ซึ่งเป็นกำเนิดแห่งจักรวาล เป็นสิ่งมีชีวิตที่ยิ่งใหญ่ (มหาภูต) เป็นพรหมสูงสุด เป็นสิ่งยั่งยืน เป็นร่างกายของสิ่งมีชีวิตทั้งปวง เป็นสิ่งอันคำสั่งของพระเจ้าผู้เป็นเจ้านำไปแล้ว

ในตอนแรก (ประธาน) มีอยู่ (ในรูปของ) พรหม ซึ่งไม่มีเบื้องต้นและที่สุด ไม่มีเกิด เป็นสิ่งขอบบางประกอบด้วยคุณสมบัติสาม เป็นต้นกำเนิด ไม่อาจทำลายได้ เป็นสิ่งไม่อาจแสดง เป็นสิ่งที่ไม่อาจรู้ได้

การกล่าวถึงทฤษฎีและปรากฏการณ์ของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ โลกและดวงดาวบนท้องฟ้าในกลางคืน ปรากฏอยู่ในบทที่ 55-61 (Linga I.55-61) และพร้อมทั้งอธิบายด้วยเทพนิยาย (myth) ของดวงดาวแต่ละดวงเหล่านั้นด้วย

คัมภีร์ลึงคปุราณะยังมีเนื้อหาที่บอกถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์แห่งทวีปทั้ง 7 โดยอธิบายความว่าแต่ละทวีปนั้นเต็มไปด้วย แม่น้ำ ภูเขา แวดล้อมด้วยมหาสมุทรทั้ง 7 ด้าน ชื่อของทวีปทั้ง 7 นั้น ประกอบด้วย ชมพู ปลกษ ศาลุมลิ กุศ เกรราณจ ศาก และ ปุษกร (Linga I.46.1-2.) ข้อความภาษาสันสกฤตว่า

सुत उवाच॥ सप्तद्वीपा तदा पृथिवी नृप्रवृत्सकुल॥
समुद्रोऽस्य सप्तभिक्षुः स्रवते समलंकृता॥1॥
शुषे प्लक्षः सालमालिज कुक्षे गेराजस्तद्वे ज॥
साकः पुष्यनामा ज त्वीपास्तद्वयैतरे गुरमात्॥2॥
सप्तद्वीपेषु स्रवेषु साषे स्रवन्निवृत्ते॥
नानावेषु रो गुत्वा सानुनियं गुरुते हरे॥3॥

ข้อความต่อมาจากที่ยกตัวอย่างนี้ เป็นการพรรณนาเรื่องพิชพันธุ ผู้คนในแต่ละทวีป แผ่นดิน และภูเขา มหาสมุทรและแม่น้ำทั้งหลาย ขนาดของดวงดาว สันฐานของโลกและพื้นดิน ตำแหน่งและการเคลื่อนที่ของโลกและดวงดาวต่าง ๆ ในสรวงสรรค์ นอกจากนี้ยังบรรยายและคำนวณลำดับแห่งวงศ์ของจันทรวงค์ และสุริยวงค์ การกำเนิดและดับสูญแห่งเผ่าพันธุ์อสูรที่สำคัญ แต่ถึงอย่างนั้น ก็ไม่ลืมที่จะแทรกเนื้อหาที่อธิบายเรื่องความยิ่งใหญ่ เกียรติประวัติแห่งลึงคะ ยังมีที่กล่าวถึงการสร้างโลก และจักรวาล ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์

ตึระหรือแหล่งแสวงบุญอันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น เมืองวารานสี ประยาค เกทาระ หรือ กูเกษตระ ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ลึงคปุราณะ ปุรวภาค อธิบายที่ 91 โศลกที่ 6-7 ความว่า

वारानसिमुप्राप्य त्रक्षामास कंठे
अविमुक्तेस्वरु लीकं वासं तत्र जगत्
वारानसिगुक्षेत्रेऽप्रवृत्तमहालये
तुकेस्वरे ज गेतारे तत्सुताने โย यत्तिरुगेत् (Linga.I.91.6-7)

รายละเอียดของการสร้างรูปเคารพเป็นลึงคะเพื่อเป็นที่สักการบูชา กล่าวถึงมันตระเพื่อการสวดบูชาพระศิวะ และ ลึงคะ และท้ายที่สุดก็กล่าวถึงวิธีการปฏิบัติปาศุปตโยคะ ว่าเป็นวิธีการที่จะเข้าถึงจุดหมายสูงสุดแห่งชีวิต (ultimate goal) ซึ่งก็คือการเข้าเป็นสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับวิญญานสูงสุด คือพระศิวะ โดยการปฏิบัติตามหลักปาศุปตโยคะที่กล่าวถึงมากที่สุดในลึงคปุราณะ ดังที่ปรากฏใน โศลกต่าง ๆ คือ 1.8, 1.88-1.89, 2.13, 2.55

หลักธรรมหรือจริยธรรม

ส่วนที่เป็นหลักธรรมคำสอนหรือจริยธรรมที่บันทึกอยู่ในคัมภีร์ประเภทปุราณะนั้นจะแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากคัมภีร์อุปนิษัซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยหลักปรัชญา คำสอนทางศาสนา หลักธรรม หรือจริยธรรมโดยตรง แต่ทั้งนี้ ก็ไม่ได้หมายความว่าคัมภีร์ปุราณะจะไม่ได้กล่าวถึงหลักธรรมหรือจริยธรรม

ไว้เลย คัมภีร์ลึงคปุราณะ ได้อธิบายถึงหลักธรรมหรือข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับอหิงสา การไม่เบียดเบียนกัน และกัน หลักจริยธรรมเรื่องอหิงสา เป็นหลักปฏิบัติที่มหาตมา คานธีได้ใช้เป็นหลักยึดในการนำพาอินเดียต่อสู้เพื่อการปลดปล่อยประเทศจนได้รับเอกราชในที่สุด

แม้ในมหากาพย์มหาภารตะ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการสงคราม การสู้รบ การต่อสู้เพื่อเอาชัยชนะก็ยังกล่าวถึงหลักอหิงสากการไม่เบียดเบียนกันและกัน เป็นการแสดงให้เห็นว่าหลักอหิงสานี้ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมโดยส่วนใหญ่

ตัวอย่างข้อความภาษาสันสกฤตที่สำรวจเบื้องต้นและได้แปลบางส่วนเพื่อประกอบการศึกษาในบทความนี้ ดังนี้

หีสสา สทา คฤหสถานำ ตสมาทุธีสำ วิวรัชเยต

อหีเสย ปโร ธรรมะ สรวะษำ ปราณินำ ทูวิชชะ (Linga I.78.6)

ดูก่อนพรหมณ์ คฤหัสถ์มีการเบียดเบียนอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น พึงเว้นจากการเบียดเบียน ธรรมอันสูงสุดคือการไม่เบียดเบียนนี้ควรมีแก่สัตว์ทั้งหมดทั้งปวง

สรวโวกการกรณ สรวานุครท เอว จ

ตทฺรจนํ ปรี ปฺร่าทฺรชฺฌมฺรฺเตรมฺนีศฺวระชะ (Linga. II.13.35-36)

พระมุนีผู้สูงสุดกล่าวว่า การกระทำอุปการะแก่คนทั้งปวง การอนุเคราะห์แก่คนทั้งปวงนั้น เป็นการเคารพอันสูงสุดแก่พระผู้มรูปร่างแปดประการ

สรุป

การศึกษาเชิงสำรวจประเด็นที่เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมในคัมภีร์ลึงคปุราณะย่อมให้คุณค่าที่สำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ตำนาน นิทานโบราณของฮินดูซึ่งกล่าวไว้ในคัมภีร์ปุราณะทั้ง 18 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในลึงคปุราณะนี้ ประกอบไปด้วยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องด้วยคติความเชื่อทางศาสนา ปรัชญา หลักคำสอน จริยธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมทั้งที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมอันยาวนานของชาวอารยันตั้งแต่สมัยโบราณยึดโยงสืบทอดต่อกันมากระทั่งปัจจุบัน

การศึกษานี้เป็นแต่เพียงสำรวจในภาพรวมของคัมภีร์ลึงคปุราณะซึ่งยังมีประเด็นปลีกย่อยอีกหลายประการที่น่าจะได้รับการศึกษาละเอียดและลึกซึ้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. (2532). “ปุราณะ” ใน วารสารไทย-ภารต. ฉบับที่ 25 ปีที่ 17 เล่มที่ 1 มิถุนายน. กรุงเทพฯ: อาศรมวัฒนธรรมไทยภารต.
- _____. (2532). “ปุราณะ” ใน ไทย-ภารต. ฉบับที่ 26 ปีที่ 17 เล่มที่ 2 ธันวาคม. กรุงเทพฯ: อาศรมวัฒนธรรมไทยภารต.
- _____. (2533). “ปุราณะ” ใน ไทย-ภารต. ฉบับที่ 27 ปีที่ 18 เล่มที่ 1 มิถุนายน. กรุงเทพฯ: อาศรมวัฒนธรรมไทยภารต.
- _____. (2533). “ปุราณะ” ใน ไทย-ภารต. ฉบับที่ 28 ปีที่ 18 เล่มที่ 2 ธันวาคม. กรุงเทพฯ: อาศรมวัฒนธรรมไทยภารต.
- จำลอง สารพัตนิก. (2530). ประวัติวรรณคดีสันสกฤต. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภาพร พลายนเล็ก. (2557) “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องจักรวาลวิทยาในคัมภีร์วิษณุปุราณะและไตรภูมิพระร่วง”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- A Board of Scholars. (1972) trans. *Ancient Indian Tradition and Mythology*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited.
- Amarasinha. (1998). *Amarakosha*. Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series Office. Prakashan.
- Mani, Vettam. (1996). *Purāṇic Encyclopaedia*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited.
- Macdonell, Arthur A. (1971). *A History of Sanskrit Literature*, 2nd ed. Delhi: Motilal Banarsidass Private Limited.
- Monier Williams, M.A. (1963). *Indian Wisdom*. Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series Office.
- Wilson, H.H. (1980) *Viṣṇu Purāṇa: A System of Hindu Mythology and Tradition*. Vol. I – II. Delhi: Nag Publishers.
- Shastri, J.L. (1989). *Ling Purana of Sage Kṛṣṇa Dvaipayana Vyasa with Sanskrit Commentary Sivatosini of Ganesa Natu*. Delhi: Motilal Banarsidass.